

AZ OLVASÓHOZ

A helytörténeti munkák társadalmi hasznáról

VONYÓ JÓZSEF

AZ UTÓBBI ÉVTIZEDEKBEN ISMÉT RENESZÁNSZÁT ÉLI Magyarországon – manapság a városbiográfia fogalmával is jelölt – településtörténeti monográfiák megjelentetése. Ennek köszönhetően számos kisebb-nagyobb városunk polgárai ismerhették meg lakóhelyük múltját friss feldolgozásokból.

A kezdeményezők gyakran hivatásos történészek vagy lelkes lokálpatrióták. De számos munka készült már az adott önkormányzat megrendelésére. A megvalósítás kulcsa minden esetben a kutatás és a kiadás szakmai (személyi) és a pénzügyi feltételeinek biztosítása. Utóbbi – a kötet(ek) terjedelmétől, kivitelezésének igényességétől függően – jelentős áldozatot igényel, sok, esetleg több tízmillió forintba rúghat. Nem véletlenül fogalmazódik meg a finanszírozókban a kérdés: *Milyen haszna származik egy ilyen könyv megjelentetéséből a támogatóknak – leggyakrabban a városnak?*

E rövid írás keretében csak a legfontosabb szempontokat vethetjük fel, a szerző több évtizede folytatott, ilyen irányú – Pécs és Siklós történetének feltárását szolgáló – munkája néhány fontos tapasztalatára is utalva.

A város nem a falak, épületek, közterületek együttese. A város – az együtt élő közösség maga. A többi „csak” produktum: mindenkori lakói munkájának, az élet folytonosságának és változásainak eredménye, gondolatainak és tetteinek megkövült emléke, színtere és tükre – sok más tárgyi és írott emlékekkel, az emberi emlékezet által őrzött, generációról generációra hagyományozott élménnyel együtt.

A város él: gondolkodik, alkot, gazdálkodik, épít, szeret, szórakozik, pihen – és emlékezik. Emlékezik mindarra, ami korábban történt vele és körülötte. Emlékezik a múlt tetteire, megélt élményeire és gondjaira, eredményeire és kudarcaira, melyek tanulságul szolgálnak, megfontolásra készítetnek, biztatást adnak – a jövő alapozásához. Emlékezik az egyes városlakó és emlékezik a város. Egy történeti munka, egy várostörténeti feldolgozás – a kollektív emlékezés produktuma és eszköze. És – ha körütekintő, szakmailag jól megalapozott –, egy még reményteljesebb jövő építőköve.

Ennek legfontosabb összetevői:

1. A város polgárai jobban megismerhetik múltjukat, s ezt a tananyagba beépített helytörténeti ismeretek révén már az általános és középiskolában is meg lehet alapozni. Ez pedig erősítheti érzelmi kötődésüket, jó értelemben vett lokálpatriotizmusukat, ami a kollektíva számára hasznos kezdeményezésekben, aktivitásban, tettekben – a település tárgyi, anyagi és szellemi forrásainak gazdagítását szolgáló munkában, áldozatvállalásban – is megnyilvánulhat.
2. Egy alapos történeti áttekintés nemcsak az általános lokálpatrióta érdeklődést elégítheti ki, hanem a város vezetése, gazdasági, kulturális, vallási (stb.) intézményei, valamint vállalkozói hosszú távú, stratégiai jelentőségű döntéseinek megalapozásához is segítséget adhat. Elsősorban azért, hogy a sajátos adottságok, a városban felhalmozott gazdasági, igazgatási, kulturális tapasztalat, a hagyományok és a mai igények együttes mérlegelése alapján születhetnek fejlődését sikeresen szolgáló tervek, programok.
3. A lehetőségek sorában központi helye lehet a fontos jövedelemforrásként is számon tartott turizmusnak. A város látványosságai, történeti épületei, sajátos városképe és hangulata, a vidék nevezetességei, szórakozást, pihenést, gyógyulást szolgáló lehetőségei akkor lehetnek még vonzóbbak az igényes turista számára, ha módjában áll gazdag információkat is szerezni azokról, illetve történeti hátterükről. A szakszerűen elkészített, részletes városmonográfia megalapozhatja egy, a turisták igényeit kielégítő, hiteles, rövid, népszerű formában megfogalmazott, jól illusztrált (idegen nyelven is kiadott) összefoglalás megírását.

A minden tekintetben igényes városbiográfiának országos jelentősége is lehet, azáltal, hogy a benne foglaltak újabb fontos részletekkel gazdagítják nemzeti történetünk egészére vonatkozó ismereteinket, pontosítják és árnyalják arról alkotott képünket.

A szerzők akkor tudnak a fenti célokat szolgáló művet alkotni, ha **kizárólag szakmai megfontolások** vezérik őket: a koncepció kialakításában, a források feltárása és feldolgozása, illetve a végső forma kialakítása során egyaránt. A lokális érdekeket is csak olyan munka szolgálhatja, mely minden tekintetben megfelel a várostörténeti monográfiák szakmai követelményeinek. Különösen lényeges ez a szempont, ha az adott település igazgatási, gazdasági, vallási, kulturális stb. funkciói következtében egész történelme során egy kisebb vagy nagyobb régió fontos központja volt.

A fenti megfontolások több szempont érvényesítését követelik.

1. Időben (az őskortól 1990-ig) és tematikailag (természeti adottságok, demográfiai és társadalmi viszonyok, gazdasági fejlődés, életkörülmények, életmód, városigazgatás, politikai viszonyok, egyesületek, kultúra, sport stb.) a teljesség igényével, komplex módon tárja fel a város történetét.

2. Bemutatja központi szerepét egy adott régióban és ebből fakadó kapcsolatait szűkebb és tágabb környezetével, helyét és szerepét az egész országban, összehasonlítva más településekével, érzékeltetve ezzel fejlődési sajátosságait, a magyar településszerkezetben elfoglalt pozícióját.
3. Az eddigi feldolgozások felhasználásával készül, a levéltári, nyomtatott és szóbeli források, tárgyi emlékek teljes körű feltárását célzó alap kutatásokra épül, ami a kötet tudományos apparátusában (irodalom, jegyzetek, mutatók) is megjelenik.
4. Megfogalmazásában szakszerű, de olvasható, gazdagon illusztrált (térképek, fotók, rajzok, táblázatok, dokumentumképiak stb.). A fenti funkciók tekintetében a könyv küllemének jelentősége sem elhanyagolható. Az igényes, esztétikus borító és tipográfia önmagában is vonzerőt jelent, olyanokat is elolvasására sarkallhat, akik ritkán vagy egyáltalán nem forgatnak történeti tárgyú köteteket.

A megvalósítás tekintetében választani kellett két lehetséges módszertani megoldás között: a szerzők *korszakokként* tekintik át a város történetét, ennek megfelelően tagoljuk a könyvet, vagy a *közösség életének egyes területei* (demográfia, gazdaság, szociális struktúra, kultúra, életmód, politikai viszonyok, események, városigazgatás stb.) szerint. Az első változat előnye az, hogy egy-egy korszakon belül a teljesség igényével – valamennyi részterületet magába foglalóan, s azok egymásra gyakorolt hatását is bemutatva – vázolhatják fel a város életének fő jellemzőit, folyamatait, eseményeit.

A siker feltétele

1. a módszertanilag felkészült, az egyes korszakok, illetve szakmai területek (társadalom-, gazdaság-, igazgatás-, vallás-, művelődéstörténet stb.) szakembereiből álló szerzőgárda;
2. a munka egészét átlátó, jó szervezőkészséggel rendelkező történész képzettségű szerkesztő, aki az általa készített, valamennyi szerző kutatómunkáját motíváló szempontrendszer révén tudja biztosítani a mű egységes szemléletét;
3. a pénzügyi feltételek biztosítása. Ez utóbbi akkor valósulhat meg, ha
  - a. a munka megkezdése előtt a teljes projekt egész időtartamát átfogó megvalósítási terv készül, mely évenkénti bontásban határozza meg a szakmai feladatok elvégzését, annak pénzügyi szükségleteit;
  - b. a tervet a támogató elfogadja, és szerződésben garantálja az anyagi források évenkénti folyósítását.

Kedvezően befolyásolhatja a terv sikeres megvalósítását, ha a szerkesztő és a szerzőgárda – előadások formájában, cikkek, tanulmányok megjelentetésével, nyilvános konferenciákon – folyamatosan és rendszeresen tájékoztatja a település lakosságát a munkálatok állásáról, megismerteti velük a kutatás részeredményeit. Ez

segítheti magántulajdonban lévő, a kutatás szempontjából fontos történeti emlékek (források) feltárását.

Egy ilyen projekt megszervezése és eredményeként a fenti elvárásoknak megfelelő városbiográfia kiadása elemi érdeke lehet egyik legismertebb, építészeti, történeti, kulturális és más értékekben gazdag városunknak, Veszprémnek.

A szerző az MTA doktora, címzetes egyetemi tanár, a 8 kötetesre tervezett Pécs története monográfiásorozat főszerkesztője, a Pécs Megyei Jogú város Önkormányzata által 1992-ben létrehozott Pécs Története Alapítvány által szervezett kutatási projekt irányítója.

Wesprimium. Metsző: Andreas Nunzer.

Forrás: <http://dka.oszk.hu/html/kepoldal/index.phtml?id=59957#>